

MARCIN WYSOKIŃSKI

BOGDAN KLEPACKI

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

Warszawa

POZIOM I PARYTET DOCHODÓW GOSPODARSTW MLECZNYCH O RÓŻNYM STOPNIU KONCENTRACJI PRODUKCJI

Wstęp

Celem każdego procesu produkcji jest uzyskanie nowych produktów potrzebnych społeczeństwu i przysporzenie wartości dodatkowej. „Rzecz polega na tym, by suma pieniędzy uzyskanych w wyniku sprzedaży produktu będącego efektem całego procesu była większa od tej sumy, jaką włączyliśmy do procesu produkcji. Otrzymaną nadwyżkę nazywamy wartością dodatkową – zyskiem” [8].

Według Manteuffla [9], wytworzona produkcja jest wynikiem produkcyjnym przedsiębiorstwa, natomiast dochód osiągnięty z danej produkcji jest wynikiem ekonomicznym. Trzeba jednak pamiętać, iż wyniki ekonomiczne (finansowe) nie zawsze są takie same jak wyniki produkcyjne. Zwiększenie produkcji nierentownej prowadzi do pogorszenia wyników finansowych.

Jak zauważa Niezgodna [11], w warunkach przewagi podaży nad popytem, w odniesieniu do produktów wytwarzanych przez rolników podstawowe znaczenie ma uzyskiwanie takich wyników ekonomicznych, które umożliwią rolnikowi zachowanie przynajmniej pozycji konkurencyjnej, co – zdaniem Molle [10] – jest bardzo trudne, ponieważ strukturę rynku rolnego charakteryzuje prawie doskonała konkurencja po stronie podaży.

Przyjmując za Domagalską-Grędyś [3], dochód rolniczy stanowi podstawową kategorię oceny sytuacji materialnej gospodarstw, poziomu życia, dobrostanu społecznego, zaś jego badanie służy do oceny efektywności tych podmiotów i poziomu ich konkurencyjności. Dynamika dochodów gospodarstw pomaga określić aktualny ich stan i kierunek rozwoju. Od poziomu dochodu zależy kształtowanie się indywidualnych krzywych popytu na czynniki produkcji oraz podaży.

Efekty ekonomiczne są konsekwencją wytworzonej i przeznaczonej na sprzedaż produkcji. W gospodarstwach rolniczych zaliczamy do nich nadwyżkę bezpośrednią z gospodarstwa rolnego, wartość dodaną oraz dochód [4].

Dochód rolniczy [13] jest częścią produkcji końcowej, która pozostaje użytkownikom z tytułu ich pracy oraz pracy członków ich rodzin nie otrzymujących wyna-

grodzienia za pracę w gospodarstwie, a także z tytułu posiadania środków produkcji. Zdaniem Adamowicza [1], dochody uzyskiwane przez rolników są właściwą miarą oceny ekonomicznej sprawności gospodarowania oraz standardu ich życia.

W metodologii FADN, kategorią, stanowiącą opłatę za własne czynniki wytwórcze (praca, ziemia i kapitał) zaangażowane do działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego oraz ryzyko podejmowane przez prowadzącego gospodarstwo rolne w roku obrachunkowym, jest dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego¹ [6].

Poziom dochodów [4] osiągany w gospodarstwach zależy m.in. od kierunku produkcji, stopnia specjalizacji, wielkości gospodarstwa, kwalifikacji i umiejętności rolników, skali i zakresu oddziaływania czynników zewnętrznych czy tempa zmian technologicznych.

Domagalska-Grędyś [3] stwierdza, iż zainteresowanie badawcze dochodem gospodarstw wynika z faktu, że jego wzrost w warunkach gospodarki rynkowej stanowi cel ekonomiczny gospodarstwa rolnego, a jego wielkość pomaga ocenić konkurencyjność gospodarstw na poziomie regionu, Polski czy Unii Europejskiej.

Do oceny ekonomicznej sprawności działania gospodarstw rolnych wykorzystuje się także kategorię zwaną dochodem z tytułu zarządzania. Jak zauważa Skarżyńska [14], jest to kategoria ekonomiczna oczyszczona o pełne koszty produkcji, które określane są terminem kosztów ekonomicznych. Koszty ekonomiczne, oprócz kosztów bezpośrednich i pośrednich, obejmują koszty alternatywnego wykorzystania czynników produkcji, tj. pracy, ziemi i kapitału. Gospodarstwo rolne traktowane jest na równi z przedsiębiorstwem, którego celem jest wypracowanie nadwyżki zapewniającej opłatę pracy, ale także zwrot z tytułu zaangażowania do produkcji pozostałych zasobów.

Metodyka badań i źródła materiałów

Do badań empirycznych wykorzystano dane polskiego systemu FADN (System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych) za lata 2004-2011, a także obliczenia Zakładu Rachunkowości Rolnej IERiGŻ-PIB dotyczące przeciętnych wynagrodzeń netto w gospodarce w latach 2004-2011. W przypadku danych FADN ograniczono się do analizy danych rachunkowych z regionu Mazowsze i Podlasie, obejmującego województwa: mazowieckie, podlaskie, lubelskie i łódzkie, a więc obszaru o największej koncentracji produkcji mleka krowiego w Polsce. Zgodnie z danymi GUS, wymienione województwa w 2010 roku posiadały ponad 54% udziału w krajowej produkcji mleka.

Przy wyborze obiektów do badań posłużono się metodą doboru celowego. Do analizy wyselekcjonowano gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji mleka, na podstawie metodologii stosowanej przez FADN, opartej na zmiennej klasyfikującej SO (standardowa produkcja). Jako kryterium określenia poziomu specjalizacji badanych gospodarstw przyjęto wartość produkcji mleka

¹ Dochód ten oblicza się przez odjęcie salda dopłat i podatków dotyczących inwestycji oraz kosztu czynników zewnętrznych od wartości dodanej netto gospodarstwa rolnego.

krowiego, określając jej udział w wartości produkcji ogółem w gospodarstwie. Do badań na potrzeby opracowania zakwalifikowano gospodarstwa, w których udział ten stanowił co najmniej 60% wartości produkcji ogółem. Jest to zgodne, między innymi, z tym, co twierdził Manteuffel [9] pisząc, że stopień specjalizacji określa się głównie na podstawie udziału w strukturze produkcji końcowej (lub towarowej) tej gałęzi lub działalności produkcyjnej, która ma zdecydowaną przewagę nad innymi. Specjalizacja gałęzi występuje wtedy, gdy określona działalność produkcyjna w jednej gałęzi gospodarstwa ma dostatecznie duży (np. 50, 60 lub 75%) udział w produkcji końcowej gospodarstwa. Ponadto przyjęto, że minimalna wielkość stada utrzymywana przez badane jednostki wynosi 10 sztuk. Zgodnie z zasadami FADN, wyodrębnione grupy liczą nie mniej niż 15 obiektów, aby można było publikować wyniki badań. Biorąc pod uwagę badania własne, a także wykorzystując dostępną literaturę przedmiotu [7]², dokonano podziału badanych gospodarstw na 5 grup, uznając za kryterium grupowania liczbę krów mlecznych w gospodarstwie o podobnej rozpiętości:

A – gospodarstwa małe (posiadające 10 – < 20 sztuk),

B – średnio małe (20 – < 30 szt.),

C – średnio duże (30 – < 40 szt.),

D – duże (40 – < 50 szt.),

E – bardzo duże (50 i więcej szt.).

Tabela 1

**Liczba badanych gospodarstw w poszczególnych grupach (LG)
i średnia liczba krów w grupie (LK)**

Lata	A		B		C		D		E	
	LG	LK	LG	LK	LG	LK	LG	LK	LG	LK
2004	565	14,45	206	23,80	68	33,92	20	44,02	15	63,16
2005	547	14,75	272	23,71	72	34,30	35	44,17	16	65,34
2006	545	14,82	278	24,17	76	34,37	40	44,36	20	64,58
2007	582	14,89	290	24,41	98	34,17	31	44,06	31	63,08
2008	565	14,84	293	24,43	123	34,13	46	44,66	29	64,11
2009	582	14,67	314	24,39	140	34,21	64	44,49	45	63,85
2010	171,00	15,56	137,00	24,55	52,00	33,27	24,00	43,60	22,00	63,16
2011	145,00	15,88	115,00	24,49	52,00	34,45	19,00	43,88	24,00	64,94

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Przyjęte kryterium doboru gospodarstw sprawia, że badana zbiorowość nie ma charakteru reprezentatywności. Jednak badania pozwalają na zaobserwowanie pewnych zależności zachodzących w sektorze gospodarstw mlecznych oraz sformułowanie wartościowych wniosków. Do prezentacji wyników wykorzystano elementy statystyki tabelarycznej, graficznej oraz opisowej.

² „Liczba krów mlecznych w gospodarstwie dobrze obrazuje skalę produkcji oraz inne zagadnienia z tym związane.”

W artykule podjęto próbę określenia współzależności między liczbą krów w stadzie a sytuacją dochodową gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji mleka. Celem badań była także próba określenia liczebności stada krów mlecznych, przy której producenci mleka uzyskiwali dochody porównywalne z osiąganymi przeciętnie w gospodarce narodowej. W opracowaniu oszacowano również dochód z tytułu zarządzania³ oraz poziom inwestycji netto.

Wyniki badań

W przeprowadzonych badaniach dokonano analizy efektów ekonomicznych na podstawie dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, zgodnie z metodologią FADN. Przyjęto za Gorajem i Mańko [5], iż dochód jest nadwyżką ekonomiczną pozostałą na opłacenie nakładów pracy rolnika i zaangażowanego kapitału własnego w działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego oraz ryzyka podejmowanego przez właściciela (strata lub zysk).

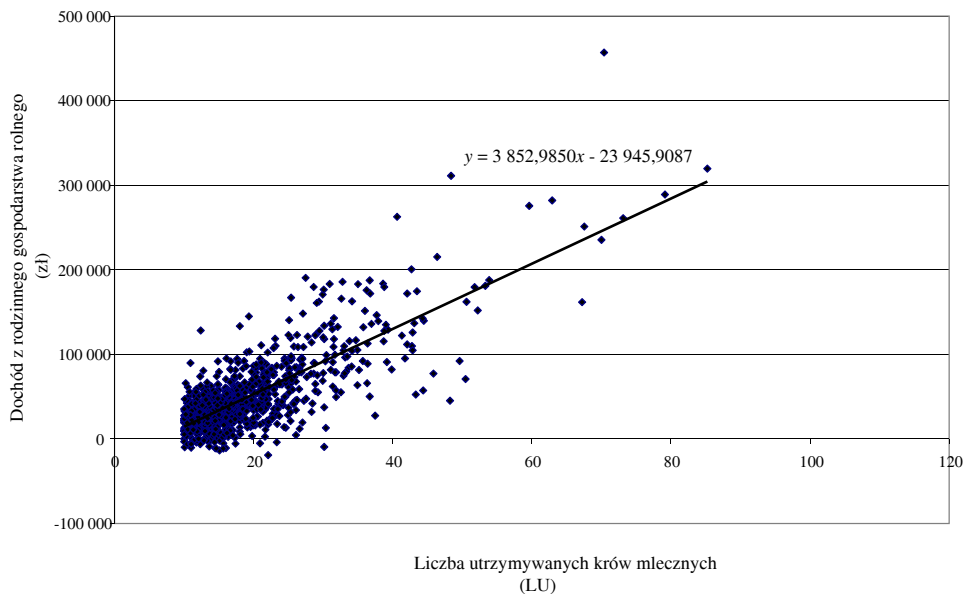
W badanych gospodarstwach dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego⁴ wykazywał wyraźną współzależność z liczbą utrzymywanych krów w stadzie, bowiem wraz ze wzrostem skali produkcji rosły dochody w gospodarstwie (rys. 1, 2).

Jak podaje Borecka [2], skala produkcji z jednej strony umożliwia obniżenie jednostkowych kosztów produkcji, z drugiej zaś pozwala na uzyskanie wyższych cen w skupie, co przekłada się na poprawę dochodowości produkcji.

Obiekty bardzo duże wypracowywały 6-7-krotnie wyższy dochód aniżeli gospodarstwa małe, przy zaledwie 4,5-krotnie większej obsadzie zwierząt produkcyjnych. Przyrost dochodu był nieproporcjonalnie większy do przyrostu stopnia koncentracji produkcji. W badanym okresie, we wszystkich grupach gospodarstw zaobserwowano zbliżone tendencje w zmianach dochodów – do 2007 roku dochody systematycznie rosły, natomiast od 2007 do 2009 roku gwałtownie spadały, by następnie ponownie rosnąć. Rok 2009 był okresem o najniższych dochodach w całym okresie badawczym, niezależnie od skali chowu.

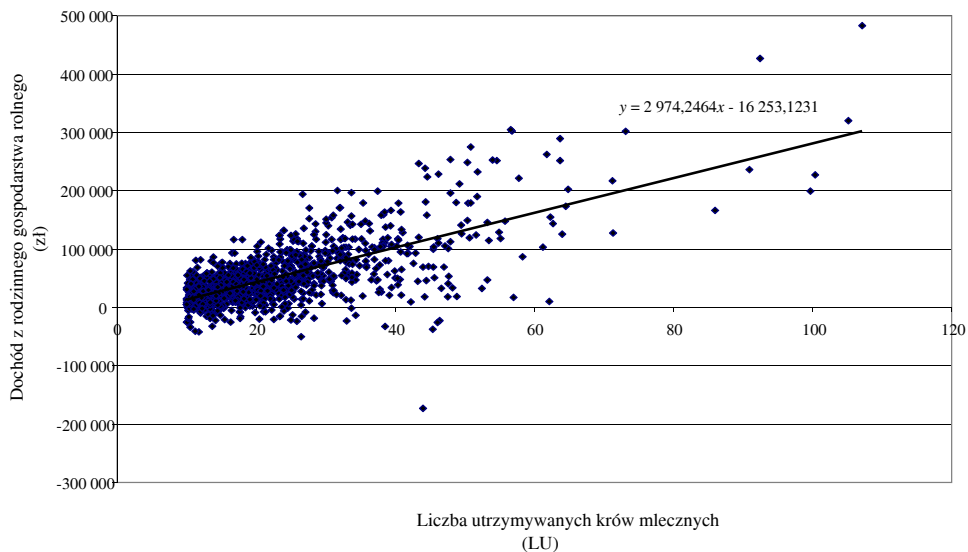
³ Dochód z zarządzania uzyskano odejmując od dochodu z gospodarstwa rolnego koszty użycia własnych czynników produkcji, zwanych kosztami alternatywnymi. Koszt kapitału własnego (pomniejszonego o wartość ziemi własnej) to średnioroczna rentowność 52 tygodniowych bonów skarbowych; koszt pracy własnej – przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (obliczenia Zakładu Rachunkowości Rolnej IERiGŻ-PIB); koszt ziemi – średnioroczny czynsz dzierżawny uzyskiwany za 1 ha gruntów rolnych Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa w latach 2004-2011.

⁴ Kategoria w przyjętej metodologii FADN, obliczona w następujący sposób: w pierwszej kolejności obliczono wartość dodaną brutto poprzez pomniejszenie produkcji ogółem o zużycie pośrednie (obejmuje koszty bezpośrednie z uwzględnieniem produktów wytworzonych we własnym gospodarstwie rolnym oraz koszty ogólnogospodarcze towarzyszące działalności operacyjnej w roku obrachunkowym) i skorygowanie o saldo dopłat oraz podatków dotyczących działalności operacyjnej. Następnie obliczono wartość dodaną netto gospodarstwa rolnego, odejmując amortyzację środków trwałych od wartości dodanej brutto. W ostatnim etapie policzono dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego, odejmując saldo dopłat i podatków dotyczących inwestycji oraz koszty czynników zewnętrznych od wartości dodanej netto [18].

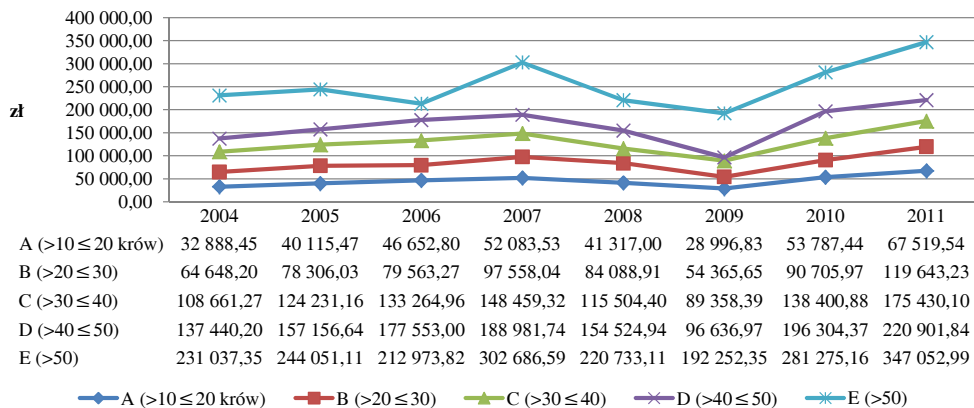
Rys. 1. Liczba krów a dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w 2004 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Rys. 2. Liczba krów a dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

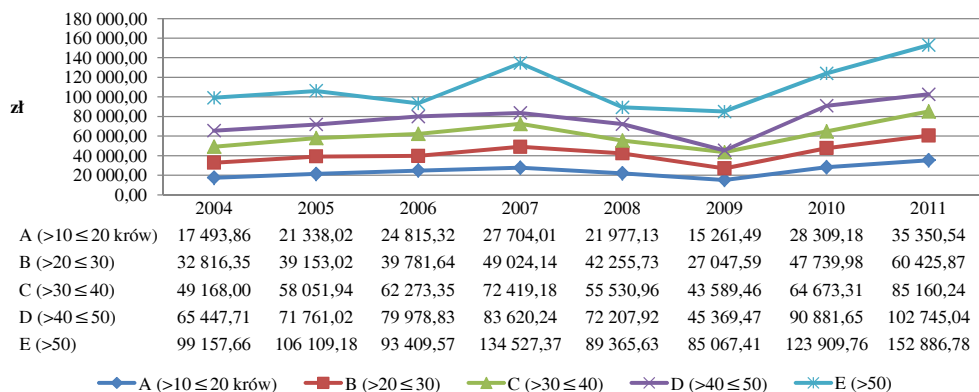

Rys. 3. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

W latach 2004-2009, średnio w grupach A, B, C, D i E spadek dochodów wyniósł odpowiednio 12, 16, 18, 30 i 17%. Analizując lata 2007-2009 stwierdzono, że zmiany te były większe: odpowiednio 44, 44, 40, 49 oraz 36%. Okres 2009-2011 to niemal podwojenie dochodów we wszystkich grupach gospodarstw. Można na tej podstawie sądzić, iż tak gwałtowne wahania świadczą o niestabilności rynku i niewydolności WPR w tym zakresie (m.in. regulacja podaży mleka w UE). Zmiany dochodu, sięgające niemal 100% w dwóch latach, skłaniają do stawiania tezy, iż instrumenty wspólnej polityki rolnej przestały spełniać oczekiwaną rolę w zakresie stabilizacji dochodów rolników (producentów mleka).

Podobne wnioski nasuwają się po analizie danych zaprezentowanych na rysunku 4. Dochód w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą także wykazywał dodatnią korelację z liczbą utrzymywanych krów w stadzie (rysunki 5 i 6, współczynniki korelacji $r_{2004} = 0,693$, $p = 0,00$ oraz $r_{2009} = 0,653$, $p=0,00$). Im większa była skala produkcji, tym wyższy był dochód na osobę. Wskaźnik ten wahał się od około 15 tys. zł w gospodarstwach małych, do niemal 153 tys. zł w gospodarstwach utrzymujących średnio około 63 krowy. Najwyższy poziom wskaźnika badane gospodarstwa odnotowały w 2007 roku, w którym panowała hossa w branży mleczarskiej (m.in. wysokie ceny skupu mleka), i w roku 2011, gdy ponownie na rynek mleka wróciła dobra koniunktura. Warto wskazać, iż najmocniej na wahania rynku reagowały gospodarstwa bardzo duże, w których dochód na osobę pełnozatrudnioną wzrósł w 2007 roku o 44% w porównaniu do roku poprzedniego, by następnie w roku 2008 zmniejszyć się o niemal 34%, osiągając poziom niższy niż w 2006 roku. Gospodarstwa największe wykazały się zatem największą natychmiastową wrażliwością omawianego wskaźnika na zmiany otoczenia rynkowego.

Rys. 4. Dochód z gospodarstwa na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Tabela 2

Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (zł)

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
18290	19050	19840	21010	23630	24880	25810	27210

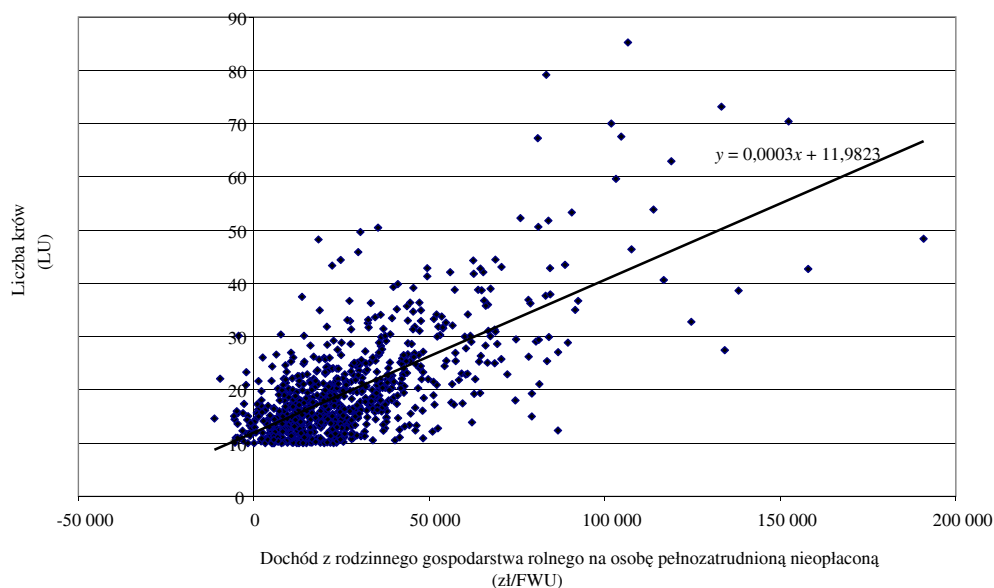
Źródło: Obliczenia Zakładu Rachunkowości Rolnej IERiGŻ-PIB.

W latach 2004-2009 we wszystkich gospodarstwach odnotowano spadek dochodu na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą, od 11% w gospodarstwach średnio-dużych do 31% w obiektach dużych. Odwrotny trend natomiast prezentowało przeciętne wynagrodzenie w gospodarce narodowej⁵, które w latach 2004-2009 wzrosło o niemal 36% i był to wzrost o charakterze ciągłym (tab. 2). Jak zauważa Żmija [21], mamy do czynienia z dysparytetem dochodowym, gdyż rolnicy produkujący mleko zarabiają mniej niż przeciętny Polak zatrudniony w gospodarce narodowej.

Jak podaje Wilkin [17], jednym z najpowszechniejszych przejawów kwestii agrarnej jest trwale istniejąca niekorzystna sytuacja dochodowa ludności rolniczej w porównaniu z ludnością zatrudnioną poza rolnictwem. Miarą tego zróżnicowania jest wielkość tzw. parytetu dochodów, a więc procentowego stosunku przeciętnego dochodu przypadającego na zatrudnionego w rolnictwie do przeciętnego dochodu przypadającego na zatrudnionego poza rolnictwem. Parytet ten można obliczać biorąc pod uwagę różne kategorie dochodu, a więc dochodu rolniczego, osobistego lub dochodu przeznaczanego na konsumpcję, w zależności od tego, jakie grupy ludności bierzemy pod uwagę i jakie aspekty sytuacji dochodowej są przedmiotem porów-

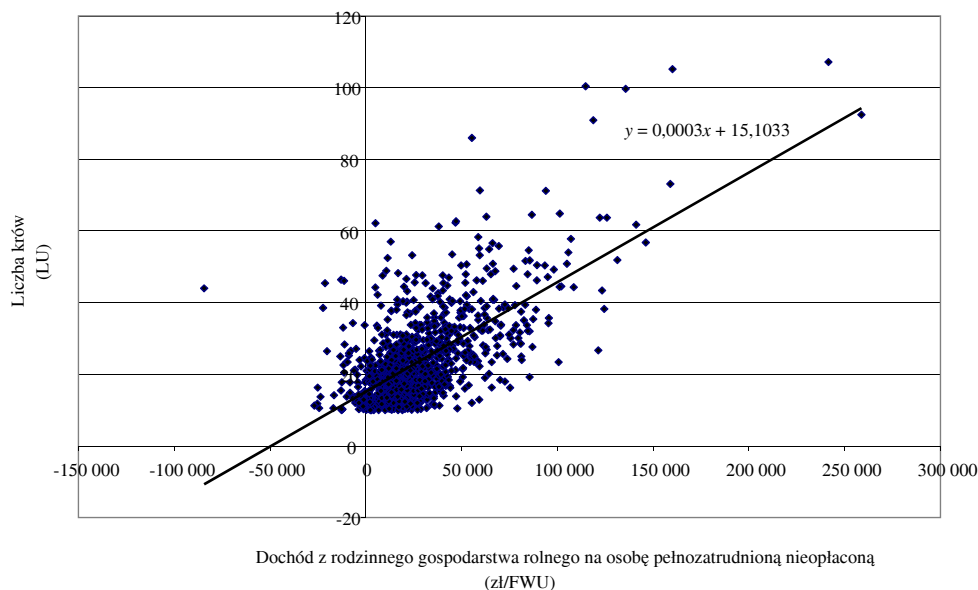
⁵ Przeciętne wynagrodzenie stanowi stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku do podziału lub z nadwyżki bilansowej w spółdzielniach, dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej – do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie (w badaniu nie są brane pod uwagę świadczący pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą) [www.ekspertkadrowy.pl]. Do badań przyjęto przeciętne wynagrodzenie netto wg wyliczeń Zakładu Rachunkowości Rolnej IERiGŻ-PIB.

nań. Zięta [20] np. porównuje gospodarstwa domowe rolników i pracowników, stwierdzając pogorszenie sytuacji dochodowej rolników i zwiększanie się dystansu w poziomie dochodów w stosunku do gospodarstw domowych pracowników.

Rys. 5. Liczba krów a dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w 2004 r.

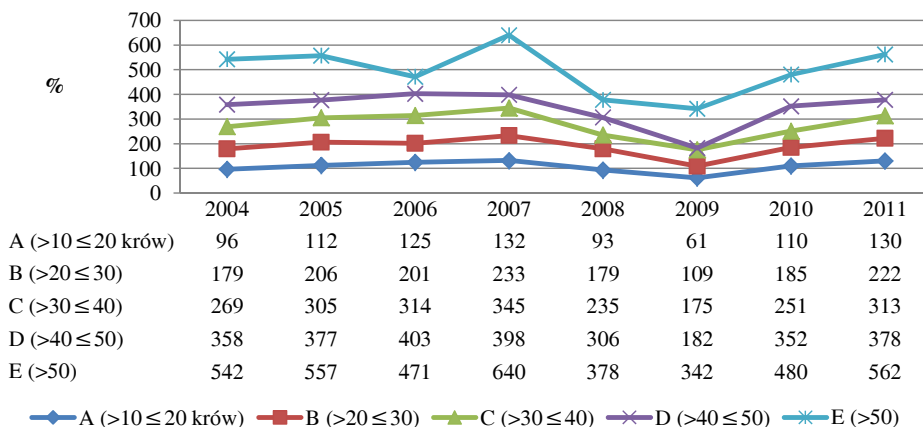
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Rys. 6. Liczba krów a dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w 2009 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

W badanych gospodarstwach zaobserwowano pogorszenie relacji poziomu osiąganych dochodów na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w stosunku do przeciętnych dochodów w gospodarce narodowej w latach 2008-2009 (rys. 7).

Rys. 7. Parytet dochodów

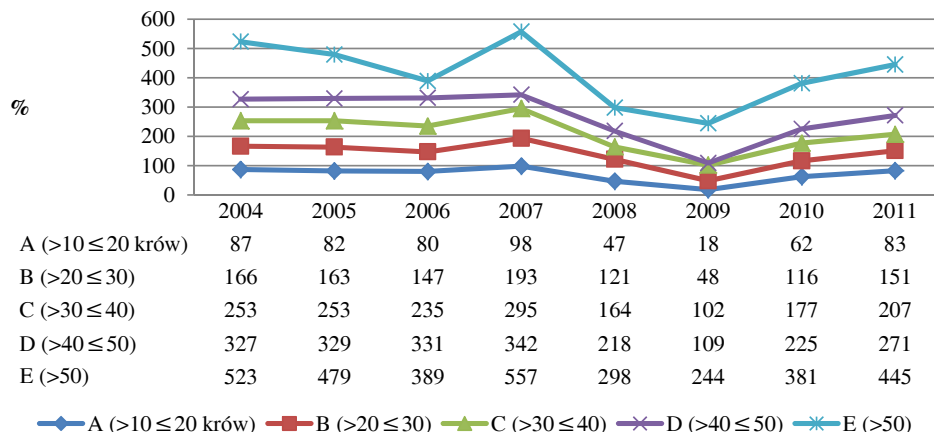
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN i GUS.

Parytet dochodów⁶ najbardziej niekorzystnie w analizowanych gospodarstwach kształtował się w 2009 roku, gdy m.in. po raz pierwszy w trakcie całego okresu badawczego gospodarstwa utrzymujące 20-30 krów osiągnęły poziom dochodu zaledwie o 10% wyższy aniżeli przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce. W gospodarstwach najmniejszych omawiany parytet wahał się od 61% w 2009 r. do 130% w 2011 r. Warto dodać, iż najkorzystniejszy dla wszystkich grup gospodarstw był rok 2007, pomimo wyższych dochodów w 2011 roku.

Parytet dochodu wykazywał współzmienną z liczbą utrzymywanych krów – im większa była skala produkcji, tym korzystniejszy stosunek średnich dochodów na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w gospodarstwie do przeciętnych dochodów netto w gospodarce narodowej. Reasumując można stwierdzić, iż najgorsza sytuacja dochodowa w badanych gospodarstwach miała miejsce w latach 2004, 2008 i 2009, co było widoczne m.in. w parytecie dochodów. W najgorszym roku pod względem dochodowości produkcji mleka, dochody parytetowe osiągały gospodarstwa utrzymujące powyżej 20 krów.

Przeprowadzono także symulację, „oczyszczając” dochody badanych gospodarstw z dopłat do działalności operacyjnej i inwestycyjnej, a następnie policzono parytet dochodów (rys. 8).

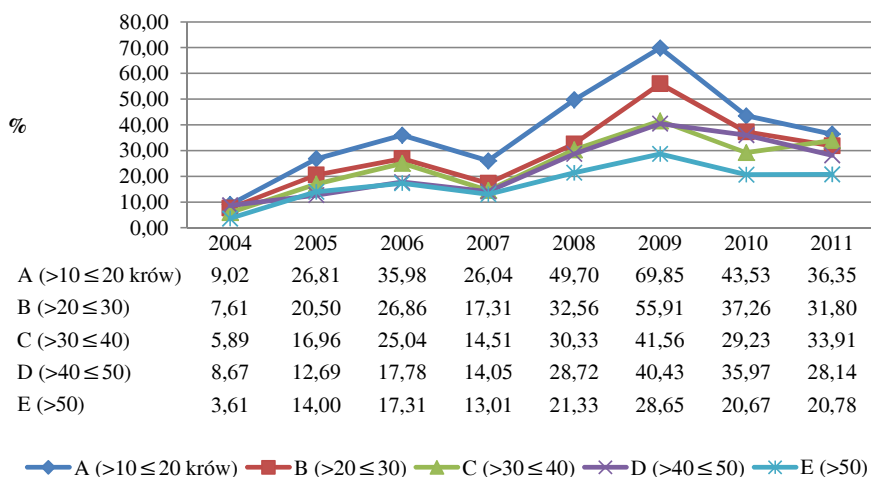
⁶ Procentowy stosunek przeciętnego dochodu na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w gospodarstwie do przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej. Obliczenia zostały wykonane w odniesieniu do 5 grup gospodarstw w zależności od liczby utrzymywanych krów w stadzie.

Rys. 8. Parytet dochodów (bez dopłat do produkcji)

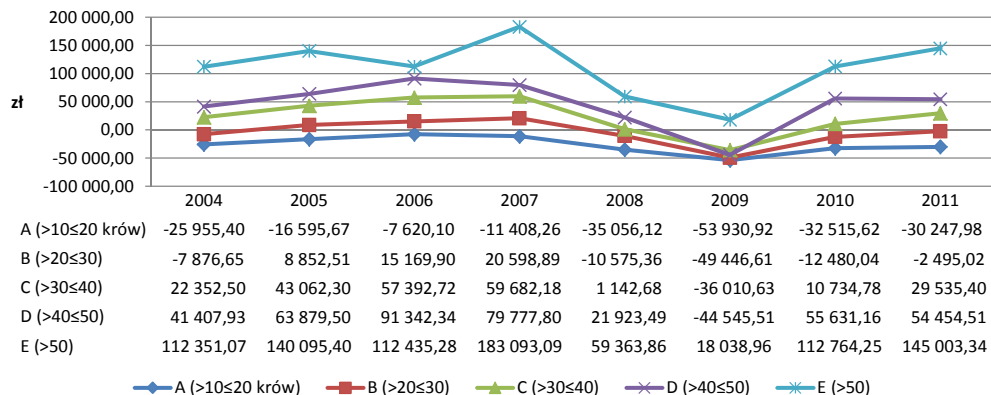
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Bez dopłat do produkcji dysproporcje między dochodami w gospodarstwach a wynagrodzeniami w gospodarce narodowej były zdecydowanie większe. Z każdym następnym rokiem dystans ten zwiększał się szybciej niż w wariancie poprzednim, ponieważ wyeliminowane zostały dopłaty, których udział w dochodach wyraźnie wzrastał w całym badanym okresie, z wyjątkiem 2007, 2010 i 2011 roku (rys. 9). Warto podkreślić, iż przy tych założeniach dochód parytetowy w 2009 roku osiągnęłyby tylko gospodarstwa utrzymujące powyżej 30 krów [19].

Rys. 9. Udział dopłat ogółem w dochodzie z gospodarstwa rolnego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Rys. 10. Dochód z tytułu zarządzania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

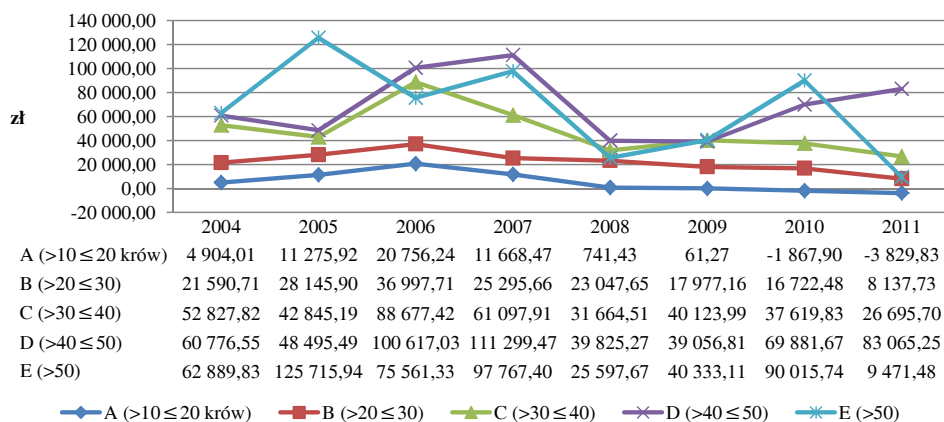
Znaczenie dopłat do produkcji w kształtowaniu dochodu było tym większe, im mniejsza była skala produkcji. Udział dopłat w dochodzie podlegał wahanom w poszczególnych latach badawczych, co wynikało z faktu zmian w dochodowości produkcji. Można jednak stwierdzić, iż pomimo tych wahań widoczny był rosnący trend udziału dopłat w dochodach. Udział ten w 2011 roku wahał się od 21% w gospodarstwach największych do około 36% w obiektach o najmniejszym stopniu koncentracji produkcji.

Do oceny ekonomicznej sprawności działania badanych gospodarstw wykorzystano również dochód z tytułu zarządzania, przyjmując, iż gospodarstwo rolne można traktować na równi z przedsiębiorstwem, którego celem jest wypracowanie nadwyżki zapewniającej opłatę pracy, ale także zwrot z tytułu zaangażowania do produkcji pozostałych zasobów (ziemi i kapitału). W badanych obiektach dodatni dochód z tytułu zarządzania, w każdym roku przyjętym do analiz, osiągały tylko gospodarstwa o największej skali chowu. Poważne problemy z utrzymaniem tego dochodu powyżej zera mieli producenci utrzymujący poniżej 30 krów. Uprawnione jest więc stwierdzenie, iż utrzymywanie stada liczącego 50 krów i więcej umożliwia wypracowanie nadwyżki zapewniającej opłatę pracy, a także zwrot z tytułu zaangażowania do produkcji ziemi i kapitału, również w warunkach dekonunktury.

Poziom inwestycji netto⁷ w badanych gospodarstwach był współzmienny z liczbą krów w stadzie. Gospodarstwa utrzymujące powyżej 40 sztuk charakteryzowały się zdecydowanie wyższymi inwestycjami netto aniżeli obiekty o niższej skali chowu, co wskazuje na większe możliwości odtwarzania majątku w gospodarstwach z grupy D i E. Zaobserwowano, iż wyższy stopień koncentracji produkcji charakteryzował się głębszymi wahaniami poziomu inwesty-

⁷ Inwestycje netto, zgodnie z metodologią FADN, to wartość wytworzonych i zakupionych środków trwałych, pomniejszona o wartość sprzedanych oraz przekazanych nieodpłatnie środków trwałych w roku obrachunkowym, pomniejszona o obliczoną dla roku obrachunkowego wartość amortyzacji.

cji netto w poszczególnych latach objętych analizą, co może wynikać z braku ciągłości w dostępności środków na finansowanie inwestycji w rolnictwie. W gospodarstwach utrzymujących poniżej 40 krów (grupy A, B i C) obserwowano postępujący spadek inwestycji netto w każdym kolejnym roku, co może prowadzić do degradacji majątku przy braku możliwości rozwojowych dla tej skali produkcji w przyszłości.

Rys. 11. Inwestycje netto w gospodarstwie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania pozwalają na wyciągnięcie kilku wniosków.

1. Gospodarstwa o wyższej skali produkcji mlecznej, mierzonej liczbą krów, uzyskiwały wyższe dochody. Poprawa sytuacji dochodowej była więcej niż proporcjonalna w stosunku do zmian liczebności stada, co oznacza, że koncentracja produkcji mleka przyczynia się do wzrostu dochodów gospodarstw mlecznych w relatywnie szybszym tempie aniżeli zwiększenie liczby krów.
2. Sytuacja dochodowa gospodarstw była zróżnicowana zarówno pod względem liczby krów, jak też w poszczególnych latach. Najkorzystniejsza była w roku 2007 i 2011.
3. Posiadanie małych stad krów (do 20 sztuk) nie wystarczało do osiągnięcia przez producentów mleka dochodu parytetowego w okresach dekonunktury (2004, 2008, 2009). W tych latach do osiągnięcia dochodu parytetowego niezbędne było posiadanie stada większego niż 20 krów.
4. Gospodarstwa utrzymujące powyżej 50 krów jako jedyne osiągały dodatni dochód z tytułu zarządzania w każdym roku badań. Można więc stwierdzić, iż taki stopień koncentracji produkcji dawał możliwość wypracowania nadwyżki zapewniającej opłatę pracy, a także zwrot z tytułu zaangażowania do produkcji ziemi i kapitału, również w warunkach dekonunktury.

5. Dochodowość produkcji mleka podlegała znacznym wahaniom. Zmiany dochodu sięgające niemal 100% w krótkim okresie czasu, świadczą o znacznym ryzyku dochodowym towarzyszącym produkcji mleka. Dotyczy to wszystkich badanych grup gospodarstw, bez względu na stopień koncentracji produkcji.

Literatura:

1. Adamowicz M.: Dochody rolnicze i polityka dochodowa jako składnik polityki rolnej [w:] Dochodowe zróżnicowanie rodzin chłopskich i jego tendencje w gospodarce rolnej w Polsce (red. A.P. Wiatrak). Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie, Poznań 1998.
2. Borecka A.: Zróżnicowanie wyników produkcyjno-ekonomicznych gospodarstw ukierunkowanych na produkcję mleka oraz żywca wieprzowego w zależności od skali produkcji. Roczniki Naukowe SERiA, t. 11, z. 1, 2009.
3. Domagalska-Grędyś M.: Zmiany dochodów gospodarstw rolnych Unii Europejskiej, Polski i regionu FADN 800. Roczniki Naukowe SERiA, t. XI, z. 2, 2009.
4. Gołębowska B.: Organizacyjno-ekonomiczne skutki zróżnicowania powiązań gospodarstw rolniczych z otoczeniem. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2010.
5. Goraj L., Mańko S.: Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009.
6. Goraj L., Smolik A., Suska M.: Jak zrozumieć zawartość publikacji – raport indywidualny gospodarstwa rolnego. Materiały szkoleniowe. IERiGŻ-PIB, Warszawa 2005.
7. Juszczak S.: Uwarunkowania ekonomiczno-organizacyjne opłacalności produkcji mleka w gospodarstwach wyspecjalizowanych. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2005.
8. Kierul Z.: Ekonomia i organizacja gospodarstw rolniczych. PWRiL, Warszawa 1979.
9. Manteuffel R.: Ekonomia i organizacja gospodarstwa rolniczego. PWRiL, Warszawa 1984.
10. Molle W.: Ekonomia integracji europejskiej. Fundacja Gospodarcza, Gdańsk 2000.
11. Niezgoda D.: Uwarunkowania rentowności gospodarstw rolnych zróżnicowanych pod względem ich wielkości ekonomicznej. Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G, t. 96, z. 4, 2009.
12. Niezgoda D.: Zróżnicowanie dochodów w gospodarstwach rolnych oraz jego przyczyny. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 1, 2009.
13. Parzonko A.: Efektywność gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji mleka. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2004.
14. Skarżyńska A.: Koszty ekonomiczne produkcji mleka – metodyczne ujęcie rachunku oraz wyniki badań. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 3, 2011.
15. Skarżyńska A., Jabłoński K.: Wyniki ekonomiczne wybranych produktów rolniczych w 2011 roku. IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.
16. Stańko S.: Poziom i zróżnicowanie dochodów ludności użytkującej gospodarstwa rolne w latach 1992-1996 [w:] Dochodowe zróżnicowanie rodzin chłopskich i jego tendencje w gospodarce rolnej w Polsce (red. A.P. Wiatrak). Wydawnictwo Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie, Poznań 1998.
17. Wilkin J.: Współczesna kwestia agrarna. PWN, Warszawa 1986.

18. Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2005 roku. IERiGŻ-PIB, Warszawa.
19. Wysokiński M.: Wrażliwość gospodarstw mlecznych na zmiany warunków ekonomicznych. Praca doktorska. SGGW, Warszawa 2011.
20. Ziętara W.: Przemiany w rolnictwie polskim w latach 1990-2001. Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G, t. 90, z. 1, 2003.
21. Żmija J., Czekaj M.: Efektywność ekonomiczna gospodarstw z chowem bydła mlecznego w Polsce południowo-wschodniej. Roczniki Naukowe SERiA, t. X, z. 3, 2008.

MARCIN WYSOKIŃSKI
BOGDAN KLEPACKI
University of Life Sciences
Warszawa

THE LEVEL AND PARITY OF DAIRY FARMS INCOMES IN DEPENDENCE ON DIFFERENT SCALE OF PRODUCTION

Summary

In the paper the level of dairy farm income have been presented. It stated that income situation of farm by rising scale of production has grove more proportional than cows number. For receive the parity level of income in the farm have to be over 30 cows.